

“HUQUQIY ONG VA HUQUQIY MADANIYAT”

Ilmiy rahbar: **Dilshod Yuldashevich Sattorov**
Bojxona institut “Umum huquqiy fanlar kafedrası”
o’qituvchisi, dotsent

Shodiyev Ruslan Olimjon o’g’li
O’zbekiston Respublikasi
Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi hududidagi
Bojxona Qo’mitasining Bojxona instituti,
Bojxona ishi yo’nalishi I- kurs kursanti

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 13.01.2026

Revised: 14.01.2026

Accepted: 15.01.2026

KALIT SO’ZLAR:

huquqiy ong,
huquqiy madaniyat,
demokratiya,
antidemokratiya,
siyosiy tartibot, qonun
ustuvorligi, fuqarolik
jamiyati

Ushbu maqolada huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchalari, ularning jamiyat taraqqiyotidagi o’rni hamda demokratik va antidemokratik siyosiy tartibotlar sharoitida namoyon bo’lish xususiyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, huquqiy ong va huquqiy madaniyatning inson huquq va erkinliklarini ta’minlash, qonun ustuvorligini mustahkamlash va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kirish

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyat taraqqiyotining muhim ko’rsatkichlaridan biri hisoblanadi. Har qanday davlatda siyosiy tartibotning shakli fuqarolarning huquq va erkinliklarini qay darajada bilishi, ularga rioya qilishi hamda qonunlarga bo’lgan munosabati bilan chambarchas bog’liqdir. Huquqiy ong – bu shaxsning huquq, qonun, adolat va javobgarlik haqidagi bilimlari, tasavvurlari va munosabatlari majmui bo’lsa, huquqiy madaniyat esa ushbu bilim va qarashlarning amaliy hayotda namoyon bo’lish darajasidir.

Tarixiy tajriba shuni ko’rsatadiki, demokratik siyosiy tartibot hukmron bo’lgan jamiyatlarda huquqiy ong va huquqiy madaniyat yuqori darajada rivojlangan bo’ladi. Aksincha, antidemokratik, xususan avtoritar va totalitar tizimlarda huquqiy ong cheklanadi, fuqarolarning huquqiy faolligi pasayadi va qonunlar ko’pincha siyosiy hokimiyat manfaatlariga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Huquqiy ong va huquqiy madaniyat tushunchasi

Huquqiy ong – bu insonlarning huquqiy hodisalarga bo‘lgan munosabati, huquq normalarini idrok etishi va baholashi jarayonidir. U shaxsiy, guruhiiy va ijtimoiy darajalarda namoyon bo‘ladi. Huquqiy madaniyat esa huquqiy ongning amaliy ko‘rinishi bo‘lib, qonunlarga rioya qilish, huquqiy mas’uliyatni anglash va huquqbuzarliklarga nisbatan murosasiz munosabatni o‘z ichiga oladi.

Demokratik jamiyatlarda huquqiy madaniyat quyidagi belgilar bilan tavsiflanadi:

- qonun ustuvorligining ta’minlanishi;
- inson huquq va erkinliklarining kafolatlanishi;
- fuqarolarning siyosiy va huquqiy faolligi;
- mustaqil sud hokimiyatining mavjudligi.

Demokratik siyosiy tartibot sharoitida huquqiy ong

Demokratik siyosiy tartibotda huquqiy ong davlat va jamiyat taraqqiyotining muhim tayanchi hisoblanadi. Bunday tizimda fuqarolar o‘z huquqlarini biladi, ularni himoya qilish mexanizmlaridan foydalanadi va davlat boshqaruvida faol ishtirok etadi. Saylovlar, referendumlar, ommaviy muhokamalar huquqiy ongning yuksalishiga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida huquqiy davlat va fuqarolik jamiyatini barpo etish jarayonida huquqiy ong va huquqiy madaniyatni oshirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib belgilangan. Konstitutsiya va qonunlar fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta’minlashga xizmat qilmoqda.

Antidemokratik siyosiy tartibot va huquqiy ong

Antidemokratik siyosiy tartibotlarda huquqiy ong sun’iy ravishda cheklanadi. Avtoritar va totalitar rejimlarda qonunlar jamiyat manfaatidan ko‘ra hokimiyat manfaatlariga xizmat qiladi. Fuqarolarning erkin fikrlashi, huquqiy faolligi va tashabbuskorligi bostiriladi.

Totalitar tizimlarda huquqiy madaniyat deyarli yo‘q qilinadi, chunki davlat jamiyat hayotining barcha sohalarini qat’iy nazorat ostiga oladi. Repressiya, propaganda va mafkura orqali fuqarolarning huquqiy ongi bir yoqlama shakllantiriladi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, huquqiy ong va huquqiy madaniyat jamiyatning siyosiy tizimi bilan uzviy bog‘liqdir. Demokratik siyosiy tartibot huquqiy ong va huquqiy madaniyatning yuksalishiga xizmat qilsa, antidemokratik tizimlar ularning rivojlanishini cheklaydi. Huquqiy ong va huquqiy madaniyat yuqori bo‘lgan jamiyatda qonun ustuvorligi, inson huquqlarining himoyasi va ijtimoiy barqarorlik ta’minlanadi.

Shu bois, huquqiy davlat barpo etish yo‘lida huquqiy ongni oshirish, huquqiy madaniyatni yuksaltirish va fuqarolarning huquqiy faolligini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. Davlat va huquq nazariyasi. Oliy o‘quv yurtlari uchun darslik.
3. O‘zbekiston davlati va huquqi asoslari, 2019-yil.
4. Encyclopaedia Britannica – Democracy and Rule of Law.
5. Wikipedia – Legal Consciousness, Legal Culture.